

вин М., Науменко К. Генералітет українських визвольних змагань. — Львів, 1995. — С. 27, 60, 71, 91.

21. Омелянович-Павленко М. На Україні 1917—1918 рр. — Прага, 1935. — С. 72—73.

22. Скоропадський П. Спогади. — К.; Філадельфія, 1995. — С. 185.

23. Дмитришин В. Повалення німцями Центральної Ради у квітні 1918 року: нові дані з німецьких архівів // Політологічні читання. — 1994. — № 1. — С. 112.

24. ЦДАВО України, ф. 3543, оп. 2, спр. 1, арк. 88—89.

25. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). — Львів, 1992. — С. 416.

26. ЦДАВО України, ф. 3543, оп. 2, спр. 1, арк. 8.

Л. А. Михальчук

ДО ІСТОРІЇ РОДУ ОЛІЗАРІВ

Олізари — старовинний український шляхетський рід, який спольщився у 16 ст. Вони володіли великими маєтностями на Київщині і Волині, обіймали високі урядові посади в Польщі 16—18 ст. Прізвище дістали від чорнобильського старости Олізарія Волковича (роки народження і смерті невідомі) — одного з організаторів Люблінської унії 1569 р. Франц Каетан Олізар (роки народження і смерті невідомі) — магнат, коронний стольник, прихильник феодальної анархії. Густав Олізар (3.05.1798, Коростишів, тепер місто Житомирської області — 2.01.1865, Дрезден, Німеччина) — поміщик, губернський предводитель дворянства Київської губернії. У 1826 р. був заарештований у справі “Патріотичного товариства”.

Друга гілка роду Олізарів — граф Нарцис Олізар, старший брат Густава Олізара.

Нарцис Олізар народився 1794 р. Його батько — Пилип Олізар, а мати — Людовіка з роду Немировичів-Щитів. Після початкового домашнього навчання вчився у Кременецькому ліцеї. У 1812 р. був на військовій службі в чині офіцера наполеонівської армії. Після завершення служби продовжував навчання у Вільненському університеті. 1816 р. помер його батько, який у спадок заповів Нарцисові маєток у містечку Рафалівка (тепер селище міського типу Рівненської області). Відтоді Н. Олізар жив у цьому маєтку, займаючись сільським господарством. Разом з маєтком йому дісталися земельні фонди, на яких було розташовано 30 сіл. Він поринає в літературну діяльність. У 1817 році вийшли друком його вірші. Після утворення у Варшаві польського політичного таємного Патріотичного товариства Н. Олізар організував Провінційну раду на Волині, яка мала зв'язки з російськими опозиційними осередками. Після поразки повстання декабристів під час слідства Н. Олізар був підданий домашньому ареш-

ту, але за браком доказів його звільнили. З початком польського повстання у січні 1831 р. він став головою підпільної Цивільно-військової ради у Волинській губернії, а згодом очолив один з повстанських загонів, який оволодів містом Ковелем у березні 1831 р. Після поразки польського повстання графа Н. Олізара було ув'язнено у київській в'язниці. В березні 1832 р. у зв'язку з царською амністією він був звільнений та незабаром знову заарештований і ув'язнений у житомирській тюрмі. Йому загрожувала смертна кара. За допомогою друзів, які підкупили варту, Н. Олізар утік до Франції. Заочно був засуджений до смертної кари, а всі маєтності підлягали конфіскації до російської державної казни. Палац у Рафалівці за наказом був дощенту зруйнований російськими солдатами.

В еміграції у Франції граф Н. Олізар підтримував тісні зв'язки із діючим там Польським товариством, яке мало за мету допомагати польським емігрантам у працевлаштуванні та здобутті освіти. За його ініціативою було засновано нелегальний Повстансько-монархічний союз. Окрім того, він заснував та редагував часопис "Трете травня", був автором політичних брошур "Політика російського кабінету, його дії, потреба арешту" (Париж, 1847), "Важкий рахунок братерської допомоги польській еміграції" (Париж, 1854), а також автобіографічних матеріалів "Мемуари каштеляна Нарциса Олізара" (Париж, 1844) та "Мій полон і втеча від росіян" (Лейпціг, 1845).

Н. Олізар мав малярський хист і намалював багато картин з краєвидами Волині. Прибутки з продажу їх віддавав на допомогу емігрантам. У 1857 р., відмовившись прийняти амністію від російського царя, відвідав Волинь, де зустрівся із дітьми, яких не бачив з 1831 р. За рік до своєї смерті виїхав із Франції до родини своєї третьої дружини Михалини в містечку Сади біля Познані, де і помер 9 серпня 1862 р. Похований у сімейному склепі родини Консиновських у місті Люсові.

Граф Н. Олізар від першого шлюбу з Гертрудою Ворцель мав дочку Нарцису, яка вийшла заміж за князя Бориса Четвертинського. Від його другого шлюбу з Емілією Жмійовською народилося двоє синів Адольф і Еміль. Від третьої дружини Михалини Консиновської мав сина Едварда, який помер малолітнім у 1853 р. Після еміграції графа за кордон в Україні залишилося троє дітей. Один із його синів Еміль (Олізар (1824—95) у 1850 р. одружився з Вікторією Модзалевською, донькою графа Яна Модзалевського, власника маєтку Кисилин (тепер село Локачинського району Волинської області). Після його смерті Кисилин як придане перейшло у власність Еміля Олізара. У 1880 р. у містечку він побудував розкішний двоповерховий палац, під яким були величезні льохи. На першому поверсі містилися зали для прийому гостей та житлові приміщення. На другому — два зали, в одному з яких зберігався родинний архів, що включав серед інших

матеріалів і королівські листи, писані до різних членів родини польськими королями Сигізмундом Августом, Стефаном Баторієм, Михайлом Корибутом Вишневецьким. Найбільша частина їх була від короля Станіслава Августа Понятовського до Пилипа Олізара, литовського підчашого. Другий зал був своєрідною галереєю — почесні місця займали дві давні картини з пейзажами, які були виконані італійськими майстрами. Кілька портретів родини Олізарів висіли з правого боку зали. На лівій стороні були рештки багатой галереї картин, врятованих під час погрому маєтку Н. Олізара у Рафалівці.

Після смерті графа Е. Олізара його маєток і земельні угіддя успадкував син Ян Олізар (1855—1915), який був членом Російської державної думи. Військові події 1914—18 рр. змусили родину графів Олізарів залишити маєток у Кисиліні. Повернутися змогли лише у 1921 р. Від палацу на той час залишилися тільки обгорілі стіни — він зазнав руйнування під час артобстрілу російськими військами у 1916 р. і більше вже не відбудовувався. Останнім власником маєтку в Кисиліні був син Я. Олізара — Анджей Олізар (народився 1903). Він був одружений з Марією Пуславською з графства Шеліг (народилася 1913). У 1939 р. земельні угіддя графа А. Олізара були реквізовані радянською владою. Вбачаючи смертельну небезпеку з боку нової влади, родина графів Олізарів емігрувала. Останній нащадок роду Олізарів-Волковичів — Йон Олізар (народився 1934), інженер-електрик, нині живе в Мехіко. В північно-західній околиці с. Кисиліна збереглося старовинне кладовище. В центральній його частині є сімейний склеп-усипальниця графів Олізарів.

У 1959 році вийшла книга графа Анджея Олізара "Kronika rodziny Olizarów Wolczkiewiczów". Вона дає широкі відомості про генеалогічне дерево роду Олізарів.

ЕУ: Словникова частина. — Париж; Нью-Йорк. — Т. 5. — С. 1846; УРЕ. — К., 1982. — Т. 8. — С. 7; Памятная книжка Волынской губернии на 1895 год // Изд. губ. стат. к-та. — Житомир, 1845. — С. 1, 163; Kronika rodziny Olizar w Wolczkiewicz w / Oprac. A. Olizar. — Мехіко, 1959; Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. — Wyd. 2. — Т. 5. Województwo wołyńskie. — Wrocław; Warszawa, 1994. — S. 157—159; На переламі: друга половина XV — перша половина XVI ст. / Упор. і передм. О. В. Русиної. — К., 1994. — С. 339—343.

В. Б. Перхавко
ГРИГОРІЙ ПИРХАВКО — ДІЯЧ УНР

Пирхавко (Пирхавка) Григорій — правник, перекладач. Народився 1883 р. у с. Ісайках Канівського повіту Київської губернії (нині